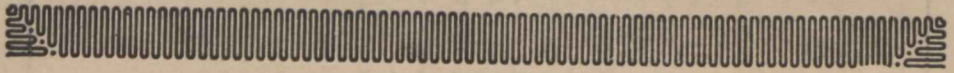

RÄNNAK AOLE

5314

Riigiregistratsioon
№ 338367

VALIKURIKKAM
OSTUKOHT NARVAS ON

K/M. VENNAD ROOSIPUU

Narva, Suur tänav 24, tel. 51

Raamatud, kirjutusmaterjal, kantselei-
tarbed, kontori- ja koolitarbed, tasku-
ja habemenoad, käekotid, rahataskud,
portfellid, lõhnaõlid, moe-, pesu- ja
pudukaubad

J. LÄTE

==== PABERI- JA ====
KIRJUTUSMATERJALI-ÄRID

JOALA 12 ja
POSTI 55

Rännak Aole

NÜG Õpilasingi album

NARVAS

VEEBRUARIS

1938. a.

SISU: Mu kodumaa — Aino Kärner. „Nimed marmortahvil“, A. Kivikas — Ed. Jakobson. Leinarong jääl — Evald Valdur. A. H. Tammsaare — V. Känd. A. H. Tammsaare noorte elu kujutajana — L. Koern. Kolm liblikat — H. Roos. Kuumal rannaliival — E. Tšemarin. Aeg — Aino Kärner. Elu — Ellen Kess. Talvehommik — R. Nurm. Karu — Vello Viljur. Voodis — E. Lohi. Muusika tekkimisest — V. Jõeeste Arvamusi ühiskoolist — Abiturient.

Aino Kärner.

Mu kodumaa.

**Sädelev põhjamaa lumine,
tilluke lapike — armas.
Rahvas vaikne ja aatene,
rahulik, siiras ja varmas.**

**Mornid tuuled sind ängelnud,
Suisa tuisk matnud su teid.
Võõrad su rahvasi on survanud,
kaikunud su aatekeid.**

**Eni üllalt seisad sa tormides, —
kaljul sul püstilet kodu.
Me rahvas õitseb siin tarkuses
ja õnnes veel aastasadu.**

A. Kivika „Nimed marmortahvil“.

Vabadussõda, Eesti riigi loomise ajastu, on tähtsaim periood Eesti lähimas ajaloos. Vabadussõjas loodi iseseisev Eesti Vabariik ning pandi alus meie riiklikule iseseisvusele. Suur osatähtsus langeb Vabadussõjas eesti noortele kooliõpilastele. Innustatuina suurest mõttest olid nad esimesi, kes haarasid relvad, et kaitsta vaba Eestit sissetungivate vaenlaste eest.

Seda ainet on kasutanud A. Kivikas oma romaanis „Nimed marmortahvil“; ta on suutnud maalida kujuka pildi meie Vabadussõjast ja sellest osa võtnud koolipoistest. Olles ise samuti tol ajal õpilane-sõdur, on tema muljed ja romaan ehtne, ning ajalooliselt võrdlemisi täpne.

Kompositsioonilt on romaan veidi laialivalguv, kuna keskendav sündmus puudub, kuid see kõik ei tee romaani veel ebahütlaseks. Kuna on taoteldud ajaloolist täpsust, siis näivad üksikud episoodid korduvaina. Üldse taotleb kirjanik täpsust — sellega tulebki seletada romaani mahukust. Stiililt on romaan omapärane ja jõuline, asjalik täpne ja lihtne.

Romaani päätegelasiks on Tartu kooliõpilased. Ühelt poolt Käämer — äge kommunist, teiselt poolt Käsper — äge rahvuslane. Nende vahel kõigub päätegelane Henn Ahas. Ta arutleb ja kahtleb teadmatuses, kummale poole kalduda. Lõppeks ta jõuab otsusele, et küsimus ei seisne mitte enam selles, kummal on õigus, Käämeril või Käsperil, kumma poole hoiduda, kommunistide või rahvuslaste, vaid ainult selles — kumma õigus on õigem, kumma õigus on parem. Ühest küljest, sajandeid võõra vägivalla rõhutud ja nüüd vabaneva rahva pojana ta oleks ihanud kaasa hõisata Käsperi kõigutamata rahvuselusele, kuid teisest küljest suurte sõdade ja revolutsiooni keeristes küpsenud noorukina ta oleks tahtnud samasuguse vaimustusega kaasa minna Käämeri kommunismiga vabastama kogu ühiskonda ülekohtuste rõhujate ikkest. Jäeb üle vaid ühendada need kaks suurideaali, kuid selle idee naiivsust ja naeruväärilisust näitas esimene teade lahtipuhkenud sõjast kommunistide ja iseseisva Eesti vägede vahel, see lõi põrmu Ahase suurideaali. Ta otsustas isegi jääda erapooletuks ses puna-valges sõjas, ja oodata, millega see kõik lõpeb. Suuremalt osalt oli see Käämeri teene, et Ahas oli hakanud tunnistama kommunismi, nii rahvuslane kui ta ise sealjuures oligi. Kuid oli veel teinegi side, mis ühendas Ahast kommunismiga — nimelt oli ta vanem vend punakaartlane ja veendunud kommunist.

Ahase kõikumine jõuab lõpule Tartu mahajätmise ööl 20. detš. Kooliõpilaste lentsalk oli tulistanud rahvale, sest see, olles üles ässitatud, rüüstas ja lõhkus ladude uksi. Poolvägisi sunnib Ahase kaaslane talle tuliriista pihku. Nii viidi Ahas valgele poolele.

Kui esimene osa on peamiselt Ahase mõttekäiku jälgiv, siis teine ja kolmas osa kirjeldavad täielikku tüüpilist sõdurielu, olgugi et

Kindral J. Laidoner,
Sõjavägede Ülemjuhataja.

lahingupildid on pidevalt läbi põimitud Ahase ja ta kaaslaste ideoloogilise kahtluse kujunemisega. Teine osa algab Ahase jõudmisega vabatahlike koolipoiste pataljoni. Ahase ilmumisega „tuleb”rõõmujoo-vastus poistesse, sest lemast arvati juba, et ta on jäänud Tartu ja hakanud enamlaseks.

Üksikud õpilastüübid on hästi kujutatud ja tabavalt kirjeldatud. On hakkama saadud nende elustamisega ja individualiseerimisega. Näit.: Miljan oma suure söögiisuga, Tääker sellsimeheliku käitumisega, Ahase sõber ja pinginaaber — väike Mugur; „vaikne filosoof” Martinson ja Käsper. Käsper tundub siiski veidi ebareaalne, isegi surma-

hirm ei mõju tasse. Põgeneva aheliku juure jõudnud, on ta kurb ja pisut pahanegi, ning kohe kõlab tema käsklus: „Üles, seitsmenda klassi jänestekäri, ja püssid kätte ja ahelikku!“ Huvitav õpilastüüp on Kohlapuu, veendunud patsifist, kes ei tahtnud sõjas tappa enamlasti, kuna need ei olnud teinud talle midagi halba. Kuid toosama Kohlapuu sai esimesena lahingus vaenlase kuulist kriimustada. Pääle seda juhtumit oli ta verejanulisem punaste vastane.

Meisterlikult on kujutatud iga noorsõduri elus kõige tähtsama teguri, surmahirmu mõju ja selle aegapidist vähenemist. Sõprade surma nägemine ja ta enda kannatused viisid, kord enne nii patsifistliku Kohlapuu isegi selleni, et vangid, hiinlased maha laskis.

Teise jao lõpus on öudne stseen, Ahas peab enesekaitseks ajama punase vangid täägi otsa. Põrutavalt mõjub see vahejuhtum isegi talle enesesse.

Eriti tunderikas on Muguri, Ahase pingikaaslase surm ta oma enda karjamaal. „Arvutu hulga tühjastlastud padrunite lähedal lamab väike Mugur, kummuli maas, püss alles peos. Ta oli lamanud seal öö otsa, nagu hingetu valgur vanal lahinguväljal.“ Kuid varsti langeb ka Käsper vaenlase kuulist tabatuna. Konsap ja Kohlapuu aitavad ta pataljoni viia. „Kuid nüüd purskuvad Ahasel pisarad ja varsti nutsid kõik kolm. Oli jälle purunenud sõjapäevil nende hingedele peale kasvanud karmi mehisuse kest — nad olid jälle lapsed“.

Sõda oli masendav, aga Ahas leidis endas siiski midagi, mis selle raske masenduse võitis, ülendas raskusi, pühendas abinõud — need olid Käsperi sõnad: „On siiski ilus võidelda suurte asjade eest“.

Uleva meeleolu loob Ahases südamlilik vastuvõtt talus, Valga ees. „Samal ajal tundis ta, et rinnus lainetas midagi sooja, mis tegi ta rõõmsaks, kuigi nukraks ühtlasi. Oli nagu suur pühapäev Ahase meelest, kui ta marssis siin nüüd vaenlase vastu ja kiirustas oma rühma. Veel iialgi ei olnud ta tundnud oma enesetunnet siin rindel nõnda hea olevat kui täna“ . . . „Esimest korda tundis ta end tõelise sõdurina, kes oli kindel oma jõus ja kohustustes. Esimest korda võis ta öelda, et võib sõdida hea enesetundega, sest et teab, mispärast ta sõdib ja et ainult nii peab tegema nagu toimib, aga mitte teisiti. „Rahvusliku sotsialismi eest,“ meenus jälle Käsperi ilus fraas, — kuidas ei tulnud ta enne nii lihtsale ühendusele! — vaba, iseseisva ja sotsiaalseltki õiglase ühiskonnakorraga Eesti vabariigi eest — milline joovastav ideaal. Ja neil õnnestub see, küllap saavad kõik näha. Nagu õnnestus Ahasel see eilne esimene iseseisev kangelaestegu üle jõejää tormamisel, nagu on õnnestunud nende kogu senine edasitung! Nende elu on ju veel ees, nemad, tulevane hariilaskond ja rahvajuhitjad, nemad

viivad lõpuni ka selle suure ideaali, millest Käsperiga kõneldes ta oli veel kahelnud. „Nad peavad võitma!“ Nad võidavad.

Koolipoiste - rongi jõudmist kodulinna kirjeldatakse tabavalt. „Röökides oma armsamat sõdurilaulu kõigest kõrist, marssisid nad linna sisse, ning rahvas teeäärel aina nuuskles ja nuttis... Need seal tagumistes ridades olid ju väliselt veel päris lapsed.“

Epiloogis kirjeldatakse Ahase olemist kodulinnas. Eriti sügava mulje jätab Ahase külaskäik kooli. Ta astub direktori saatel klassi. „Kõik oli sääl nii tultav, kuid võõras ühtlasi, nagu unenägu ääretust kaugest minevikust...“ Kuid siis ta märkas, et mõnedesse tindipottidesse olid pistetud lilled — need olid langenute tühjad kohad. Kooliõed olid otsustanud hoida nende tindipottides kuni kooliaasta lõpuni värsked lilli. Valusast nukrusest haaratuna lausub Ahas: „Peagu kõikide minu paremate sõprade tindipottides on lilled.“

„Sõpru leiata jälle — nende tegu oli veelgi tähtsam kui nende elu. Varsti lõikame nende nimed igaveseks siia kooliseintele marmorisse, jäädavaks mälestuseks siin õppiva uue vaba rahva noorsoole.“

„Nii jah“, vastas Ahas. Kuid mõttes: „Meile on nad lõigatud südamesse... Täägiga...“ Ja Käsper üles: „Veel raskem võitlus seisab ehk ees“.

Ed. Jakobson.

Evald Valdur.

Leinarong jääle.

*Läksid reed, läksid reed
mööda selget järvejääd,
viisid koju kangelasi,
keda tapnud võõras käsi.
Läksid reed, läksid reed.*

*Tulistades selja tagant
mehi kolm nad hauda saatsid,
tehes kurvaks mitu südant —
mõtlematu neima kaatsid.
Läksid reed, läksid reed.*

*Lihtsad sargad, lihtsad reed
mööda sirget talveteed
sõites üle järveselja
kandsid ülekohtu vilja.
Läksid reed, läksid reed.*

*Kaua sõitsid kurvad reed
mööda tühja järvejääd.
Hämardumas oli taevas,
saatjaid leinatunne vaevas...*

*Jkka, ikka sõitsid reed
mööda selget järvejääd.*

U. H. Tammisaare.

U. H. Tammisaare oma auväärse eluaastate juubeliarwuga 60 sunnib meid tahtmatult seisatama kirjanduspöllul wao ees, mis on rajatud erilaadselt ning tähelepanuäratawalt, ning mis nagu mingi salapärase sooja jõuga paelub meie kunstilist naudingut offiwaid pilde. Kellena ning millena me dieti tunneme oma juubelikirjanikku meie arwufas kirjanikeperees? Kuigi isikuna äärmiselt tagasihoidlik ning erak, tähelepantuta jääda soowiw, ei saa me tema sisemist suurt ning wäärtuslikku kunstiloowat jõudu siiski samale waatepunktile jätta, see tõuseb paratamatult täiedigufelise meistrina esirinda ning püüib seal erilise näitena meie kirjanduses. Wõime seega täie uhkusega öelda U. H. Tammisaare kohta, et ta omab aukohhta meie uueaegse nowelli ja romaani arengu loos ning et teda on tunnustatud parimaks romanistikis meie loowkirjanike maailmas.

Kuid kas piisab waid ainuüksi selle üldfönaastatud lause teadmiseft? Ei! Kirjaniku tõelist sügawat wäärtust tunneme waid siis, kui oleme süüwinud tema kirjanduslikku loomingusse, selle kaudu tunneme nii kirjanikku ennast kui ka tema loowa wõimu ja mõju suurust. Kui tihti wõtame raamatu kätte, loeme ning juba käest pannees unustame ja waid ähmaselt mäletame teose kangelasi, -- unub kogu teos, jätmata mingit mällu jääwat mälestust, meeolelu. Kuid Tammisaare loodud tüüb -- need on nagu täiselulised kujud, kes muudawad raamatu leheküljel igapäwase ning argituumalise elu lihtsalt, kuid soojade ja haarawate wärwidega maaliks, mis just kaasa kisub oma realiteediga, ilma mingisuguse segawa, fantastilise ja kõrgelennulise stiilijooneta. Sügawaimalt elame ju kaasa sellele, mis meile on lähedane, tõeline ning arusaadaw, -- parimini mõistame tüüpe, kes on analoogilised meile, warustatud samade nõrkuste ja hääduste seguga, nagu rahwa algupärane mina; haarawaim on sündmustik, kui see areneb loomulikus, meile tuntud ümbruskonnas, -- ning alles nende situatsioonide kõitew mahlakas esitamine paelub meie jälgimishuwi. -- Ongi seega arusaadaw, miks U. H. Tammisaare wiimaste aastate toodang on omandanud sellise määratu populaarsuse.

Dieti on U. H. Tammisaare laiemale rahwahulgale tuntud peamiselt oma „maaelu-piibli“ „Tõe ja õiguse“ kaudu, milline wiielikõiteline kogu ju moodustabki astme ta aukohale. Ning meie, -- eks mõtle meiegi Tammisaarest offeselt kui „Tõe ja õiguse“ autorist, kes on loonud need nii huwitawad ja meeldejõõbiwad Andrese ja Pearu kujud. Kuid siiski -- ärgem unustagem ka tema warasemat toodangut, mis on suure osatähtsusega, sest selle perioodi mõtted on ta süwenenumalt ja laiendatult paigutanud „Tõe ja õiguse“ mahukasse sisusse.

Ta looming kolmekümne seitšme aastajel ajawahemikul on arenenud mitmekesiselt ning erinewperioodiliselt, kuni ta wiimaks on „Tõe ja õigusega“ saawutanud kindlaiseloomulise ning hinnatawa kulminatsioonipunkti. Ta esitnowellid, nagu „Kuresaare wanad“, „Raks paari ja üksainus“, „Tähtis päew“ ning „Wanad ja noored“ moodustawadki ta kirjandusliku noorusaja hiilgeteosed, mille kandwamaks kül-

jetš on nii peenekoeline psühholoogine analüüs kui realistlik õrn huumoririkas käsitluslaad. Realistlikku ning süvenenumat jututoodangut esindavad juba pikemat nowellid „Rahaauk“ ja „Urimisel“, omades juba ligilähedast siduwust tõsieluliste tüüpide ja motiividega. — Sellele järgneva perioodi aga moodustawad juba psühholoogiliste nowellide seeria, — uusromantilised üliõpilasnowellid: „Pitad sammud“, „Noored hinged“, „Äle piiri“ ja „Rärbes“ ning hingestatud lüüriline nowell „Warjundid“, mis moodustawad teatava uudfuse meie kirjandusloos.

Nii jõuame juba wälja romaanini „Rõrboja peremees“, mis nagu kolmanda perioodina ta loominguist esile kerfib, kujutades endast uudset, realistlikku psühholoogilist taluromaan. Sellele romaanile on iseloomustawana nimeks antud instinktide romaan, kus tegewuse ja isikute saatus põhjusi määritletse instinktide alusel.

Ning oleme meie rahwa lemmikteose, monumentaalse kirjandus- toote „Tõde ja õigus“ man. „Tõde ja õigus“ 1. — selle kohta wõime awameelselt ja siira uhkusega delda, et ta on meie jutustawa proosa suurteos.

Lähtudes Baudelaire'i lausest, mis motona löödud roomani läwe- esisele, wõime nentida, et kirjaniku kunstiteose põimingu aluseks on ol- nud „iga tühisem lapsepõlwe mure, iga wäitsemaj rõõm“. „Tõde ja õigus“ pole küll sündmustikuromaan, — on waid kirjeldus ühe inim- põlwe wõitlustest, igapäewase elu piitsajadest, — ühe sugupõlwe töö ajalugu, kus wahelduwad ühesõnaga kõik maaelu argi- ja pühapäewa pildid, kuid hoolimata sellest kasiinast sündmustikust on ta äärmiselt kaa- sakisikuw. Küsime, millest johtub see? Kuid efs kuulub see ju kirjaniku enda wõimupiirkonda, kuidas ning mil määral ta suudab kütkestada lugejat lihtsate maainimeste ja nende isikliku inimfaatuse kujutamisel. Inimene, homo sapiens, tema waated, — ilma ühiskondliku miljööta ja loodusekirjelduseta, selle ülesande on A. H. Sammsaare selles ro- maanis sellase hingelise soojuse ja osawõtuga lahendanud, nii et kunst- tiliselt elawateks täiswerelisteks muutunud kujud paratamatult kaasa tõmbawad. Teose pealdis kutsub meid wõrdlema end wastawalt siisuga, kuid Sammsaare suurteos pole sellest nagu dostojewskilifest pealkirjast hoolimata mingi teesromaan. Tõde ja õiguse tõeline wahelord, nende wastaspoolne suund tegelikus elus — see moodustabki teose ideestiku. Criti esimene kõide oma laiaulatusliku ideestikuga ja kujude plastili- fufega omab otse ületamatut wäärtust.

Mõddaminnes wõib mainida ka kaht eelmisest wäheha ulatusega romaan — „Elu ja armastus“ ja „Ma armastasin satkslast“. Õigus- tamatu on aga tema piibliainelise „Juuditi“ ja satüürilise miljööga „Runingal on külm“ draamateoste mittetundmine.

Meie, noored, armastame ja austame A. H. Sammsaaret tema teoste eluläheduse ja soojuse pärast, tema inimeste ja elu peene tund- mise pärast, mis tema meeleejäawad tüübid teeb täiesti omaefeks, ning oskame hinnata ta toodangut, mis on suure ning püsiva wäärtusega eesti kirjanduses.

W. Ränd.

U. H. Sammsaare noorte elu kujutajana.

Minu ülesandeks siinkohal on waadelda U. H. Sammsaare't noorte elu kujutajana tema suurromaani „Tõde ja õigus“ esimese osa järgi. Nagu sellele wihtjab teose motogi — „Imelises tundlikkuses mõõtmatuseni awardatud iga tühisem lapsepõlwe mure, iga wäiksemgi rõõm saab hiljem kunstiteose alusesks täiskaswanule, ilma et see ise seda ette teaks“ (Baudelaire) — on romaani sündmustik tihedas seoses kirjaniiku lapsepõlwe ja nooreea mälestustega.

Teose lõpposas on Andrese ja Pearu „ärplemise ja rehnuttipidamise“ kõrwal nihkunud epiplaanile wanade ja noorte wahelord. Noori ja lapsi on kirjaniik otse imetlemiswäärse meisterlikkusega kujutanud — nii lihtsalt ja loomulikult — ja siiski nii elawalt ja südamlikult wõib kirjutada waid inimene, kes lapsi tõesti tunneb ja neid armastab. Laste ja noorte kujutamisel on U. H. T. kasutanud isiklike mälestusi ja elamusi lapsepõlwest, „mille tõttu romaani wiimases peatükid kõige haarawamalt on kirjutatud“ (M. Sillaots). Siingi on, nagu paljudes teistes enam-wähem autobiograafilistes romaanides, õnnestunuimad ja ehfsaimad juust need peatükid, mis jutustawad lapsepõlwest.

Erilise sooja arusaamise ja südamliku poolehoiuga on kirjaniik suhtunud karjalaste elusse — nii mitmedki laste-elu kirjeldawad episoovid „Tõdes ja õiguses“¹ on seotud karjaskäimisega. Näit. 6. peatükis on kirjeldatud karjapoisi suwistepühha hommikut. Cedi tahaks minna koos teistega kirikusse, — ei saa aga seda teha oma kattise mütsinoka, raagnaha pastalde ja lapitud takuste pükste pärast. „Nõnda seisib pois seni, kui hakkasid lööma kirikufellad — kumedalt ja hellalt. Runagi polnud pois waremalt tähele pannud, et kirikufelladel wõiks olla nelipühi esimesel pühäl niisugune hääl. Juba hommikul, kella kuue ajal, kui helistati teateks, et kiriku ukssed on awatud, kuulis ta seda kummalist kõla, sest magusa walu pärast südames ei olnud lakas und. Rõõstas, nagu maetaks mõnda surnut. Nõnda tundub poisile praegu siin õuewärawal wahtides“^{*}). Ning lugejagi tunneb, et tal nõnda tundus. Nii ligidafena tundub karjapoisi mure, me nagu suudame ifegi sellesse fessse elada — see on Cedi elu suurim mure ja suurim walu — kirikufellade kõla meenutab talle kadunud ema, kuigi tollal, kui ema maeti, löödi waid „ühe kellaga, sest kahe eest polnud maksta“. Kuues peatükk on üldse üks kaunimaist kogu romaanis — kui mitte welda kauneim — nii unelew-nukker ja siiski nii õrn ja soe — seda lugeses tead, et kirjaniik tunneb, mida ta kirjutab. Criti kaunis on järgmine pildina mõjuw lõigend. „Kui hilised kirikulised Wargamäe Cespere õuewärawast mööda tõttasid, nägid nad, et wärawa taga istub pois, nokata müts peas, ja nutab. Koer istub poisi kõrwal ja haugatab, aga see ei pane seda tähele. Ta ei näe ifegi seda, kuidas wärawa kõrwal kibur pihlakas diitseb ja kuidas õite ümber sumisewad mesilased. Ta ei näe üldse midagi, istub ainult õitsewa pihlaka all ja pisarad woolawad

^{*}) Käesolewa kirjutuse isttaadid pärinewad U. H. Sammsaare' romaanisist „Tõde ja õigus“ I, Noor-Cesti, 1926 a., Tartu.

mööda palgeid. Seft nõnda on kõige parem, praegu on nõnda kõige parem istuda õueväravas pihlaka all. Raugel aga kumifewad kiriku-kellad, nagu maetaks kellegi ema...“

Ilusasti on antud ka Mäe noorema poja Antsu uništufed karja juures, mis küll kahjuks kaunis kurwalt lõpewad. „Esiteks hakkas Ants üffisilmi mingifugust imelikku pilwe wahtima. See oli niifugune pilw, et tuletas wäga wana mära warsfa meelde, kui see jookseb, lühike, lai saba püsti, nina ees dieli ja kõrwad kui tikud peas. Aga niipea, kui Ants teda katsus hoolsamalt silmitseda, sai pilwewarsast kohe pilwewasikas, kel nagu warsalgi saba seljas. Wasikast sai warsfi uuesti wars, kes muutus uuesti wasikaks. Ants wahtis ja wahtis, mis hull pilw see küll on, wahtis, kuni warsa ja wasika waheldumine muutus nii kiireks, et paistid mõlemad nagu korraga. Ants ajas nüüd filmad kõigest jõust pärani lahti, et seda imelooma dieti näha, aga siin oligi see paras paik, kus uni kahe jalaga ta filmile kargas ja laud finni tallas. Nõnda ei näinud Ants enam midagi, kostis ainult kauge, kauge karjakellade kõlin ja taewas lendawa warsawasika püstiseiswa sabatuti kohin...“ — „Kus loomad on?“ hüüdis isa kurjalt.

Urmasstawa huwiga on kirjeldatud Wargamäe suurearwulise laste-pere mänge ja mõtteid. Lapsi on Wargamäel palju. Nõnda siis wõis sellepoolest Andrese süda üsna rahul olla: Wargamäele tulles oli ta lapsi tahtnud ja neist polnud, jumal tänatud, puudu. Lapsed on kõik tublid ja terwed — „rõõmsamat helinat ja heledamat wärwi toowad nad Wargamäe süngesse õhtkonda. Nad ei tunne weel muresid ega huwita neid weel töö. Koplis on neil oma Wargamäe, nende „ühine majapidamine“, millest osa wõtab ka karja Utu, seal on murul kogu Wargamäe oma põldude, niitude, saarte, soode ja rabadega. Jõgigi jookseb kuski wintawänta, aga see on sügaw ja pehme, kõikuwate kallask-tega, nii et temast peab eemale tõrjuma loomad ja lapsed. Koplid ja tänawadki on seal laste Wargamäel. Si puudu ka piirid, kuptisfad, ristikiwid, kraawid ja soosillad.“ Oluforralt waštawad on ka noorte mängud. „Elab seal (laste Wargamäel) kaks perekonda, meie ja teise-pere, kes alatafa riius ja wihawaenus. Häda sellele sarwe- wõi kabja-kandjale, kes julgeb üle piiri minna teise-pere krundile, kohe on finni-wõtmine, kohtuämimine, trahwimaksimine — kasetohust walmistatud rahadega, ümmarguste ja nurgelistega, millel numbrid peal ja kõik. Ja mida muud ostakidki nad mängida, kui igapäew on „heaks ees-kujuks“ matkimisele meelitawad isade „ärplemised ja rehnutipidamised“?! Karjapois Utu — nagu karjapoisid üldse Wargamäel, on tähtsad „tegelinstitid“ — on laste Wargamäe U ja O. „Sema'p see meistergi on, kes asutanud kopli suure kiwiäärde murule kogu selle tibatillukese Wargamäe meie ja teise-perega. Sema tehtud on hooned, karjaaiad; tänawad, meis karjamaal, fased heinamaal. Sema meisterteosed on ka kõik need pudulokused, sõra- ja kabjakandjad, kes ammuwad, möirgawad, mäewad ja hirnuwad laudas, karjaatas, tallis, tänawas ja metsas, aga ikka Utu enda, Mareti wõi Liisi suu läbi.“ Utu on see õige mees, kes tunneb ja kel on arusaamist kõigest rehnutipidamisest. Ainult wanadel ei ole seda. „See on hirmus, kui wähe on kõigil arusaamist kopli Wargamäe rõõmudest ja muredest. Ükski ei pane neid miksiki. Kõik

arwawad, et nende asjad on hoopis tähtsamad — et nende asjad on ainukesed tõsised tähtsad asjad.“ Uga lapsed lohutawad end sellega — „et üksford saawad ka nemad suureks ja siis teewad nad, mis süda kutsub: mängiwad kas wõi päewad otša, kogu suwe koplis Wargamäel ja ei lafe endid kellestki segada, mingi päris Wargamäe kas wõi tükkideks“ — ja selles lohutuses peitub nagu tüki ähwarduski. Imelikul kombel ei ole aga isade „rehnutipidamised“ mõjutanud Ees- ja Sagarpere laste omawahelist läbisaamist. Kuigi nad awalikult koos mängida ei tohi — isad pekkafid nad siis kohe waeseomaks — teewad nad seda salaja ometi. Liigutawalt naiwne on Eespere tütarde palgijuppide ja saepuru tassimine Karlale ja Joosepile, et need sellega otša saakfid uue maja ehitamisest — dieti ei tea ju kumbki pool, mis selle kofkuweetud „warandusega“ peale hakata — aga noh, tarwis läheb ju seda lufagil iffagi — kas wõi siis, kui poisid Priidu — onu jutustufe järgi mängiwad „Sürki ja Wenet.“ Ja poisid toowad selle eest Liifile ja Maretile ema tagant näpatud odrakaraskit — seda on hea mugida — mis sellest, et „karask paiguti hammaste all ragiseb, sest tooja käed olid mullased ja mulda puutus karask ka läbi aiaaugu tullest“ — peasti, et heast südamest toodud ja salaja saadud. Isad on küll kurjad, aga emade ees lastel hirmu ei ole — emadega on nad „ühe kamba mehed.“ Eriti „hale“ süda on Eespere Maril ja seda teawad lapsed ka, sest ta aitab alati isa ees nende tempe warjata, kui aga „teda ilusti paluda, pifut nutta ja teda emaks nimetada, siis annab ta ifka andeks, ei ütlegi isale.“.

Eristummaline wõlu on wargamäelaste filmis nn. hingetuifil „Ei wõinud olla midagi ilufamat ja weetlewamat kui see. Ilus oli teda läbi afna waadata, weel ilufam oli temas kõndida ja kõige ilufam hingetuifuga kaasa joosta, juuksed sahis peas ja salkudena filme ees. Ja omapärast mõnu tunnawad nad alasti hanges püherdamisest. „Ah, midagi weetlewamat ja suurepärafemat pole ei Wargamäel ega kogu ilmas kui niifugune salajane alasti lumme kargamine keset tormawat tuisku, eriti, kui seda wõib teha õhtul pimedas. See laste lumeskäimine lõpeb küll harilikult „palawa wommiga“ ja tahmase feriseja. kus särifewad worstid, ajades terve toa ja kambriid pühade ajal magusat lõhna täis, sest see on parim arstirohi Wargamäe wanade arwates.“

Millegi pärast on nii Wargamäe wanadel kui ka noortel tundmus, et ilufam aeg on möödas; on olnud enne neid. „Polnud midagi parata, Wargamäe ilufamad ja huwitawamad asjad olid kõif enne neid sündinud. Neist wõis pussiga meisterdades ainult weel unistada. Unistusena tundus seegi, mis Matu rääkis Jõearust ja tema kaskestest. Tema päewil olid nad alles nii peened, et tema ronis kui oraw nende latwa, wiskas jalad puust eemale. Ta tuli siis ühes kaseladwaga windi maha, nii et külm tuul käis südame alt läbi. Lastis ta peale seda kaseladwast lahti, siis lõi see enda kui wedruteras uuesti üles, roni kas wõi jällegi latwa ja tule temaga alla... Nüüd olid Jõesare kasjed juba kõif jämedad. Andres ja Jndret wõifid kas wõi kõige kõrgemale ladwatippu ronida, ükski neist ei paindunud poisste raskufe all enam wibuma“.

Nagu teistelgi maalastel on karjaskäimine Wargamäe noorpere

huwitawaim ja ilusaim aeg. „On tutt w iga metsatukk, iga lagedam lapp, iga suurem puu, iga lüngas, iga mätaš, sešt ikka on kuski midagi tehtud midagi nähtud, mis annab paigale erilise tähtsuse.. Tuntakse iga lindu, iga looma tema häälest. teatakse, mis tähendab see wõi teine häälitsemiswiis... Ei ole suuremat löbu kui proowida kas linnu mõtteid öieti loetud wõi — kas lind tõtt kõnelenud, kui ta siuksub teatud wiisil puuoksal: tahab ta pesale hauduma minna, on tal alles wäikesed pojad pesas wõi on need sealt juba wälja lendanud.“ Elawalt ja kaafatisku-walt on kujutatud poisste toimetused ja mängud karja juures nagu näit. hawipüük filmusega jne.

Ujaga on Wargamäe lastest sirgunud noored neid ja noor-mehed — pole enam jeda lapslikku muretust, mis enne. „Wanamaks saades wajutab Wargamäe töö ja waewa oma küüned juba sügawamale noorte kehadesse ja hingedesse“ — kuid siiski kajawad veel lauluhääled Wargamäe nurmedelt, sešt kuigi „Andresel ja Maiel olid kõik Wargamäe nurgad täis töö, waewa, mure, kurbuse ja meelepaha jälgi, noored aga nägid siin, kui mitte alati, siis wähemalt ajutigi aina rõõmu ja uništuste pühi paiku.“ See nagu pidigi olema nii. „wanad inimesed uskusid Wargamäel, et rõõmu ja õnne on ilmaš oma oša ja kui nad kaotawad pesapaiga ühes kohas, siis peawad nad ulualust leidma teises. Rõõm ja õnn on kui rändajad linnud, kes kardawad sügist ja tõttawad fewadele wastu. Nõnda sündis rõõmu ja õnnega ka Wargamäel. Ikka enam ja enam taandusid nad wanadest ja ikka enam hakkasid nad hoiduma noorte poole“. Tööd on Wargamäe noortel palju „Pidid end katkestama tööga kõik kolm — Liisi, Maret ja Andres — wananewa isa kõrwal“. Emagi hoiatab, et „tapate end tööga ära, noorest nõrgukesed ja wanast wäetikesed“. Ribedust koguneb noorte hingisše — nad tunnewad, et Wargamäe nõuab neiltki nende parima — terwise ja elujõu — ja nad katsuwad talle sellepärast kõigest jõust wastu seista, see oleks nagu mingi sifemine enesekaitse instinkt, mis sunnib neid teifale, kus kergemini leiba saab. Hundipalu Tiitki ütleb: „Ruule, Andres, meie oleme sinuga juba wanad mehed, aga me mõtleme ikka weel, nagu oleks me noored: mina mõtlen oma Hundi-palu, sina oma Wargamäed. Aga meie lapsed ei mõtle ei Hundi-palu ega Wargamäed.“ Ja weidi hiljem: „Meie ei räägi Wargamäest ega Hundipalust, nagu nad on, waid nagu nad peaksid olema. See on meie lapsed rikkunud — nemad ei kõlba ei Wargamäele ega Hundipalule. Wargamäe ja Hundipalu lapsed ei tohiks öieti teadagi, et on kufagil ilusam ja parem maa, nende ees peab selle saladuses hoidma, siis on nad õged Wargamäe ja Hundipalu lapsed“. Aga Wargamäe noored on juba „rikutud, nemad tahawad siit ära, et paremat otsida.“ Ei armasta Wargamäed Andrese tütreid ega ka Pearu wanem poeg Joosep. „Õpi kannatama,“ manitseb tüdruk elutargalt. „Elus on palju kannatada. Näe, mis Wargamäel.“ — „Meie lähme Wargamäelt ära, seia me ei jää,“ ütles Joosep. „See siin on nagu mõni neetud maa.“ . . . „Ätškõit, saagu wõi sitem, aga siit lähme ära,“ toonitab poisš. Liisi räägib Sauna-Madisele: Meil ka kõik suuremad niisama, muud kui pištaks aga Wargamäelt alla, kas wõi paljajalu ja alasti. Aga tead, saunaonu, meie oma isa ei karda, mitte sügugi ei karda, aga meil

on ifast ja Wargamäest hale meel, sest me näeme, et neid ei salli keegi, ei armasta keegi. Põlvpeikkune armastab ehk veel, aga nii kui saad püüsiwärlist saadid, siis on juba läind: siis usub, et mujal on parem.“ Lapsest saadid on nad raskest tööd teinud, iga üksik koht on seotud siin „mõne halwa asjaga, ja kui need kohad meelde tulewad, siis ikka kõigepealt nende halwa asjade pärast, nagu põleks siin midagi head ilmaški olnud.“ „See tööd ja näe waewa, siis tuleb armastus“, sunnib Andres poega. „Sina oled seda teind,“ wastab noor Andres, ja minu ema tegi ka, ega ta muidu nii wara surnd: aga armastus ei tulnd, teda pole tänapäewani Wargamäel.“

Lihftalt ja ilusasti on kujutatud Joosepi ja Liisi armastust, armastust, mis nende wanemate meelest on selge patt ja hullemgi veel — eriti Pearu sõnade järgi. Eriti ifad ei taha sellest kuuldagi. Salaja peawad nad kohtuma, peawad „rehnutti“ pidama nagu isadki, muidugi hoopis teises mõttes, sest kui õigusega ei saa, saab „kõwerusega“ itkagi. Näit: Siu warrude ajal laulab Liisi wälja all lilli noppides meelega nii kõwasti, et seda kuuleb Oru Joosep, dieti küll Pearu, kes mainib tuppä tulles Mäe tüdrukute heledat „jaalt“. Ka Joosep läks wälja Mäe tüdruku heledat häält kuulama. Aga pijut kauaks jäi ta sinna, seda panid kõik tähele. Armastajate kohtumispäigaks saab Gespere karjalautade taga olew katusega warjatud palgiwäin, millel noored weedawad om õnnelikumad filmapilgud Wargamäel. „Palgihunniku alune oli korni, hiiri ja mingisuguseid muid wäiksemaid loomi täis. Võsel ronisid nad siit wälja ümbritsewasse suurde rohtu ja laiade kobrulehtede alla; kus nad soppisid hüpata ning krabistades joosta, tehes wahetewahel piitsuwaid häält, nagu kõneleksid nad isekeskis arusaamatuil keelil. Nii et wäga kadeistamiswäärne see „paradiis“ ka ei olnud, eriti just sügiseõhtuil. „Et meil ka paremat paika ei ole, ütles Joosep ja tõstis kuuekrae üles. „Paremat paika põle ei Wargamäel ega ilmaš olemas“, kiitis Liisi. Ja mõlemad jõuawad otsusele, et kui nad ükskord Wargamäelt alla lähewad, siis on neil üks koht mäletada, kus oli ainult hea — see on palgihunniku otšas — ka wäldude ja tuulte faes. Peatükk lõpeb kauni looduskirjeldusega, mis on nagu raamiks noorte unistustele — nad ei mõtle süngest süngest, waid möödunud kewadest ja suwest. „Wiimasena tilksus karjaaias ikka veel lehmatal, nagu poleks sügist ega midagi.“

Wähe rõõmu on jäänud Wargamäele — ei tundu seda enam palju olewat noortelgi. „Rõõm oli lätnud nooremate laste südameisše, et hõljata, naerda ja lõõritada seal. Aga ta tegi seda „suurte ja wanade“ salaja, sest need ei armastanud rõõmu.“ „Imetleda polnud aga selles midagi, sest Wargamäe oli ikka nõnda olnud, et kui rõõm tuli kellegi südameisše, siis lahkus ta mõne teise südamest, sest Wargamäel ei jatkunud rõõmu korraga kõigi südamete tarwis, nii wähe oli teda jumalast jagatud siia soode ja rabade kesktele. Kui rõõmutšesid wanad, siis nutšid noored, kui naeršid noored, siis pühkisid filmi wanad, nagu leinakisid nad oma laste nuttu.“ „Aga noored ei hoolinud wanemate wihasst, nagu ei hoolinud nad ka Wargamäest, kust see wiha pärit. Nad olid walmis ühest kui ka teisest loobuma, et minna õnne otsima mujalt, kas wõi teisest ilmaotšast, nagu peaks õnn ikka olema kaugel. Siit tahtšid

nad kaasa wõtta ainult mõned wäikesed mälestused: mõne aiaaugu, kus nad mänginud, mõne nisuleiwa= wõi odrakaraskitüki, mõne palgi= wirna, kus nad hea ja kurja ilmaga õõsiti istunud, mõne kewade ja lillelise wainu, mõne kaugelt kuulnud laulu ja nõresofistega kase — seda ainult tahtsid nad mälestusena kaasa wõtta ning seda warandust ei saanud neile keegi keelata, seda warandust ei tunnudki teised dieti“. Nii lähewad Wargamäelt Liisi ja Joosep, nii lähew ka Maret, jällegi enam= wähem wastu isa tahtmist, kuigi „sõideti küll paukuwate kellade ja kangete ja magusate wiinadega ukse ette“ — aga kosilane ise ei meeldinud Andrefele — see polnud peremees, waid lombak tizler firiku juurest, iseenesest küll tubli mees. Nii olid mõlemad Wargamäe tütreid järgnenud oma südamehäälele. Aga ega wanemad pojadki koju jää. Indrekut kutsub ja meelitab kool ning haridus — „sügise lähew kroonu noor Andres, see Wargamäe kandew tugi ning tema au ja uhkus“.

Mis puutub Wargamäe nooremaisje lastesse, siis „praegune Wargamäe noorpõlw oli teissugune kui olid Pearu ja Andrefe esimesed lapsed. Tema oli nähtawasti figitatud ja imetatud juba wiha ja waenu mürgitatud were ning piimaga ja sellepärast hoidus ta naabri noorpõlwest kui wõhiwõõrast emale, nagu oleksid mõlemad pooled wae= nulist elektrit pinewil täis“.

Erilist tähelepanu on A. H. Sammsaare osutanud Indrekule, Mari ja Andrefe walulapsale. (Nagu me teame, saabki Indrek „Tõe ja õiguse“ järgnewates osades romaani tekkseks kujutks). Armastuse ja hoolega on ta wiibinud Indreku hingeelu juures, kujutades wäga usutawalt sellise üksiku ja õrna lapse hingeelu, nagu on seda Indrek. Juba sündides on ta teissugune kui teised õed= wennad, stia „hädaorgu“ tules — ta on juba siis „nääpsute ja nõrguke“. Andres aga arwab: „Põle wiga, peremees kaswab ees terwe ja tugew. Innu wõibki nõrgem olla. Aga waata, kui suured ja eredad filmad teisel, tuleb tark poiss, saab koolmeistriks wõi firikuõpetajaks“. Indrek on arenenum ja hellema hingega kui teised temawanused. Ta mõtleb sageli asjade üle, mis tema wäikesse pääkesse nagu hästi weel mahtuda ei taha, nagu näit. mõtted surmast ja inglisi ja weidi hiljem patust. Strigudes suu= remaks jääb ta ikka unistajaks ja mõtlejaks. Indrek loeb palju ja meeeldi — kuipalju see tema piiratud oludes wõimalik on. „Ta oli lugenud Kolomatsi ja Kuradi kolmest juufetarwast, mis puht= kullast. Waga Jeenoweewa ja würst Apollooniuse lood olid tal otlast otstani kui wesi peas. Wanu „Wirulafi“ oli ta läbi wõtnud kah laku kaupa. Igal oli suur raamat „Maailm ja mõnda“, seda tundis ta kaanest kaaneni. Paljufti loetust ei saa ta weel aru, aga seda huwita= wam ja salapärasem see on — jääb meele waid mõni üksik sõna, nagu näit. „paawst“ — millest hiljemini otse haiglaselt unistab. Rogu maa= ilm on Indreku filmis weel „üks saladuslik asi“. Edasi juhib kirjanik meid Indreku alateadwusse, kujutades ta hingelist murrangut puber= teedi= aastal. Naitwne ja õrn on tema esimene armastus — kui seda üldse armastuseks nimetada wõib. „Nõnda kõndiswad waitides wide= wikus nagu õndsalktus unenäos“. Ja hiljemini seda meenutades suu= dab ta mäletada waid Millisti hoowawat omapärast lõhna. — „Selles oli nagu pisut raud= ja kirohtu“ Üldse mängiwad lõhnad Indreku

tunnetuses suurt osa. — Millilt kaardi faanud, tunneb ta tütarlappe juuste lõhna jne.

Jndreku kiindumus unub pea — jääb mälestusesse vaid kaardite, „mille ühel küljel ulatafid roosidest üksteisele tats roosat tätt, kuna kaardi teisele küljele oli wene keeles kirjutatud: mälestuses. Allkirjaks M... see oli kõik“. Ja seegi meenub vaid teatavail hetkil — aga kas nüüd saatja wõi kuidagi samase olukorra tõttu seda ei tea wahel ifegi.

L. Koern.

Kolm liblikat.

Kuldkollasena tõusis päike metsa lagant ja saatis oma kiiri paitama ja soojendama maailma. Kastepeisad, need tillukesed kasteema tütrekesed, läksid jälle oma emakese juurde. Igal õhtul tulid nad viimaste päikesekiirtega maa peale ja hommikul läksid nad jälle tagasi. Linnud ärkasid ja hakkasid laulma tervitusi tõusvale päikesele ja jumalagajähtu lahkuvaike kastetüdrukuike. Lilled avasid oma õied, mis nad õöks olid sulgenud. Karjane läks karja, ise pasunat puhudes, ja loomade kellad tilisesid. Heinalised läksid niilma, ja peagi kuuldus niidumasina surin kaugele.

Ja kõige selle askelduse, sillerduse ja ilutsemise keskel sündis kolm liblikat. Nad vaatasid kõike seda ilu, armudes esimesest hetkest maailma. Nad sirutasid tiibu, jalgu, vaatasid ringi ja hüüdsid: „Ma armastan sind, maailm!“

Järgemööda õhku tõustes jälgisid nad huviga maailma, keda nad armastasid. Üks liblikas lendas põhja, teine lõuna ja kolmas ida poole.

Liblikas, kes põhja poole lendas, oli õnnelik. Ta tundis rõõmu enda olemasolust, õitest, lindude laulust ja päikesest. Eriti meeldisid talle lilled, mis õitsesid kasteheina keskel, tõstes pääd päikese poole. Talle meeldisid pilved helesinisel taustal; ta tahtis lennata üles, pilvedeni, kuid jõud oli väike: peagi väsisid ta tiivad. Laskus alla lilleõiele, ta lausa joobus selle imemagusast lõhnast. Leides, et maailm on paradüis, kus nii palju ilu, nii palju hääd, ta hüüdis: „Ma armastan sind, maailm!“

Teine liblikas tundis samuti rõõmu maailmast. Ta lendas ilusasse metsa, kus oli palju õitsevaid lilli ja nii palju ilusasti laulvaid linde. Lindude sillerdav laul meeldis talle. Ta laskus lillele ja jäi kuulatama laulu. Alguses oli see õrn, paitav, meelikõitev laul, siis muutus ta sillerdavaks, lustlikuks, täis vallatust ja lapselikkust, kuna hiljem

mutus sosinaks ja kadus. Peagi oli kuulda jälle tasast vilistamist, ja terve lindude koor vastas sellele. Oli see alles muusika!

Ja terve päeva istus liblikas õiel, kuulatelles lindude orkestrit. Istus seni, kuni lilleke väsis ja vajus longu. Siis tõusis ta õhku, oli nii väga vaimustatud ega mõistnud muud hüüda kui: „Ma armastan sind, maailm!“

Kolmas tilluke liblikas nägi ainult päikest. Päike oli talle kõik, oli kogu maailm. Ei õitseks lilled nii ilusasti, ei laulaks linnud enam nii toreid viisi, kui poleks päikest. Ja kui päike korraks oli pilve taha läinud, siis hakkas liblikal nii hirm, et arvas maailma lõpu lähenevat. Aga ta armastas ju maailma ega tahtnud selle hukkumist ning hakkas nutma. Nuttis ega pannud tähelegi, et valge pilv oli juba eemale läinud ja päike kogu oma hiilguses tuli jälle nähtavale. Pääd tõstes nägi ta päikest. Oi, kuidas rõõmutses nüüd liblikas, et maailm oli veel olemas. Ta vaatas päikesele, vaatas ümberringi, kuhu langes päikesekiiri ja hüüdis: „Ma armastan sind, maailm!“

Ohtul, siis, kui päike hakkas minema looja, saatis ta veel oma viimaseid kiiri maailmale, saatis ka kasteema oma tütrekesed välja. Nagu pärlid sätendasid nad rohukörtel, ja need kolm liblikat leidsid, et maailm on nüüd veel ilusam. Nad olid lennanud tagasi sinna, kust olid lahkunud. Laskusid maha, istusid vaikselt ja mõtlesid ainult ühele — maailmale. Ja kui hakkasidki rääkima, siis rääkisid samuti ainult maailmast. Veel enne magamajäämist tõendasid nad armastust, hüüdes: „Ma armastan sind, maailm!“

Päike saatis veel oma viimase kiire, ja siis kadus ka seegi. Lillekesed olid sulgenud oma õied ja uinusid magama. Linnud laulsid veel viimase tänupalve Jumalale ja siis uinusid ka nemad. Liblikad samuti kui teisedki uinusid. Nad uinusid teadmises, et järgmine päev on veel ilusam. Ja nad olid rõõmsad, et näevad homme jälle maailma.

Kui järgmisel hommikul päike jälle kuldkollasena tõusis, kui kasteema tütrekesed jälle emakese juurde läksid, magasid veel need kolm liblikat. Linnud laulsid tervitusi päikesele, lilled avasid õied ja karjane sammus karja sama teerada mööda kust eilegi. Niitjad olid juba kohal, siin — seal luisati vikatit, mõni juba niitiski. Eemalt aga kuuldus niidumasina surinat kaugele, kaugele...

Kuid kolm liblikat polnud veel tõusnud, sest nad magasid, magasid surmaund. Olid nad ju ainult ühepäevaliblikad. Ainult nende kõdunevad kehad tõendasid, et nad olid kord olemas. Kellelgi polnud kahju neist, pääle maailma, sest olid surnud kolm liblikat, kes teda armastasid.

Herta Roos.

Kuumal rannaliival.

Nad kohtusid esmakordselt Narva-Jõesuu kuumal rannaliival.

Heie lamab kirjul rannakuul ja püüab läbi roheliste prillide vaadata otse päikese naeratavasse näkku. On päev täpselt niisamasugune nagu eile, üleile ja kogu see nädal, ühesuguselt päikeserikas, täis tegevusetust ning ükskõiksust. Heie lahutamatu ões, peiar Anu, on täna aga elav ja teda jätkub kõikjale, välja arvatud Heie kõrvale kriiskavalt valgele rannakuuele, mille kõrval vedelevad valged rannakingad, käsitasku, värviline pall ning ei puudu ka uusim romaan Anu lemmikkirjanikult. Heie aga lamab ja mõtiskleb:

„Kas pole see mitte Anu kriiskav diiskant ja see tugev kõmakas on kindlasti tolle pisikese rasvunud juudi käte ja palli kokkupuutumisel tekkinud õhuvõnkumine“. Heie muigab ja taas rändavad ta mõtted edasi oma katkendlikku rada:

„Kas see valgusekuhik, millele isegi läbi prillide ei saa otse silmi vaadata, tõesti pole kettakujuline. Kui õige korra oleksin päikesejumalanna, muretseksin neli niisugust ketast ja laseksin neile sellest pilvest sääli ehitada sõiduki. Ei tea, kas Anu ka siis mu kõrvalt kaoks ja tolle pruunikspõlenud alleediga edvistaks.“

Siis tunneb Heie end ebamugavalt, on tunne nagu seisaks kas või seesama Anu ta kõrval ja ootaks parajat momenti, et teda soolase mereveega üle valada, Kuid Heie on selleks liiga laisk, et tõusta ja vaadata; ta vaid pöörab päa kõrvale, nii et ta prillid lipuvarda tippu uurivad, kuna ta hallid silmad prilliraamide vahelt õiget tülitajat püüavad leida. Asjata, seekord märkab ta ainult lamamistooli, jalga ja midagi, mis köidab ta silmade hoome — see on tasku maakaardi ja kompassiga. „Mida teeb see õnnetu nahktasku siin, rannal lamamistooli jala küljes?“ murrab tüdruk pääd. „Kes võib olla selle omanik, mõni maailmarändur? Imelik, maailmarändur siin kuumal liivall“

Nädalapikkune ükskõiksus on murdunud kui kuuma käes rabe-daks muutunud oks. Heie ajab end üles, raputab rannakuult liiva ja piilub siis üle prillide lamamistooli. Alul tantsivad ta silmade ees kilgendavad päikesekillud, siis aga harjub silm uue valgusega ja Heie silmab toolil noormeest, kes on tema tegevust kogu aeg jälginud. Võõras naeratab. Tüdruk on pahane. „Häbematus“, mõtleb, „elada ei lasta enam, igale poole jätkub neid uurivaid pilke.“ Kuid juba on noormees kõrvale pöördunud ja silmitseb merd.

Heie toetab lõua liivale ja laseb päikesel selga soojendada. Ta mõtted ei ole enam laokil, üks asi huvitab teda, too toolisistuja sääli.

Ja üba uuribki Heie võõrast lähemalt: Heledad tugevasti kähardunud juuksed, selged sinised silmad — või peegeldub neis meri? Tütart lapse uurimine jätkub, ta püüab mõistatada noormehe aastaid, siis elukutset, kuid asi ei näi edenevat. Heie ei tunne maailma, veel vähem inimesi, ta ei oska hinnata aastaid ega ka inimese väärtust. Üht arvab ta siiski teadvat: too lamaja sääl on väga meeldiv noor-mees.

Saabub Anu oma saatjaskonnaga; ega Heiel pole siin selle paigaga aastakaupa tehtud, et end nihutada ei või, tulgu aga kaasa, mängigu nahk seljas märjaks ja siis vette. Ning Heie ongi juba jalul ja järgmisel hetkel kostab rannale lõbusaid kilkeid. Nõngelt püütakse palli hoida õhus. Heie on alul tuim, pisut pahanegi, siis aga märkab võõra uurivaid silmi endal ja nüüd muutub tütarlapse olemus. Ta on ennastsalgavaim mängija. Hetkeks saab Heie mahti sosistada Anule: „Vaata toda sääl toolist!“

Kuid ega Anu pime pole, tema nägi seda ammuigi, ja Anu juba oskab hästi korraldada. Imelik, kuid juba järgmise löögiga on pall otse istuja süles ja palli toojaks, nagu oleks see loomulikum asi maailmas, osutub Heie. Ta on vihane Anule ja kogu seltskonnale, kuid läheb siiski. Teel manab tütarlaps esile viisaka mittemidagi ütleva naeratuse, vabandab ning tahab haarata palli, et lahkuda, kuid võõras on palli juba õigesse kohta läkitanud, ja nii jääb Heie hetkeks tegevusest seisma.

„Vabandage“, algab võõras, „te sarnlete mu õega, märkasin seda juba siis, kui lamasite siin liival“. Ning edasi: „Mängisite nii vahvasti, näete, siin joonistasin teid.“ Heie on kohmetusest üle saanud, uudishimulikult vaatab ta võõra plokki. Muidugi, sääl seisab Heie ise, käed sirutatud õhku ja ootab, et hetkel, kui pall langema hakkab, ta uuesti õhku tõugata.

Jutt sobib. Heie ei lähegi enam mängijate hulka. Ta istub nüüd jälle oma endisel kohal ja jutleb võõraga. Temaga on imelore vestelda. Võõras pärib andmeid Heie kohta, siis seletab pisut endastki. Tema, Agu Verik, on praegu matkal ümber Eesti, kuid kavatses mõne nädala pärast matkata hõimuveldede maal ja siis võib-olla Skandinaaviaski, eks näe, oleneb sellest, kuidas tema äri minema hakkab. Agu teenib ise endale teeraha ja enamgi, nagu ta hiljem Heiele oma saladuse avaldab.

See oli nende esimene kohtumine kuumal juulipäeval tuliseks muutunud mereliival. Sellele järgnes lõbus rida samasuguseid päevi. Kui Agu ei töötanud, siis istus ta Heiega kirjul rannakuul, vaatles unistades merd ja jutustas oma emast, keda ta vaid ähmaselt mäle-

tas, kuid kes oli tema elu ainuke helge kuju. Isast rääkis ta vähe, ta ei süüdistanud hääsüdamlikke puuseppa selles, et see vale samnu astus, kui lastele uue ema koju tõi, kuid ka võõrasemast ei kõneldud Agu halba; kas oli too naine süüdi, et ei suutnud Agu armastada nagu omi lapsi, või et Agu õde suri. Noormees leidis, et kõiges on süüdi saatus. Saatus paiskas ta kogemata kõrgemasse õppeasutusse ja kui sama saatus tahab, pääseb Agu nüüd välismaale edasi õppima. Heie aga kuulas. Talle avanes uus maailm, hoopis teissugune kui tema oma. Mõnigi asi Agu julust näis talle liigse sentimentaalsusena. Ta oleks tahtnud vaielda, kuid samas püüdis vältida võimalikke lahkarvamusi.

Puhus meretuul. Vesi oli sogane kuid väga soe. Anu ei suutnud küllalt kiita toredat lainele õõsutamist ja siunata rohket mere-muda. Täna näis kõik olevat elavam ja lõbusam, isegi Anu atleet oli naeruväärne, kui ta merest rannale ilmus, üleni kaetud meremudaga.

„Vaata, kui armetu ta on, missugune õnnetu nägu“, parastas Anust õeke, „las tuleb siia, küllap tema kulul täna veel nalja saab.“ Kuid Heiel ei huvitanud täna midagi. Ta ootas, ja kui Agu rannale ilmus, teadis Anugi kohe: „Läheb vist sõiduks lahti, mis tal muidu patukahetseja nägu, ja vaata meie Heietki, tüdruk nagu oleks haluga pähe saanud. Kuid kadugem nüüd, milleks mürgistada nende viimast tundi,“ ning Anu lahkuski, tirides kaasa rannarõivaste, pallide, kingade ja käsitasku ning raamatutega koormatud atleedi.

Agul polnud millestki rääkida. Heie püüdis naljatella, kuid jättis lõppeks need katsed ja teatas, et jätab kõik toimetused Anu kaela ja saadab Agu Narva rongile. Noormees muutus elavaks, kord omeli kuulis ta ka Heielt väikest poolehoiuavaldust temale.

Linn oli inimtühi. Tuul vaid luusis piki Joala tänavat ning krabistas paberilipakais. Tolmupilved tõusid kui viirukisuits ohvrialtarilt ning hajusid, et paisata tolmu kübemekesi kõikjale.

Jaamaesisel seisid Heie ja Agu. Ei kõneldud. Ilmus mehemürakas, jaamakorrapidaja, varustatud punase mütsiga.

„Heie, kas tohin teile kirjutada, kas vastate mu kirjadele kas või postkaardiga?“ Punase mütsiga mees annab märku.

„Jaa, jaa, postkaardiga kindlasti!“ kuuleb Agu veel läbi tugevaks muutuva ratastemürina. Rong kaob ja jaamaesisel lahkeb tumedapäine tütarlaps.

E. Tšemarin.

Aeg.

Aeg rullab ja voolab kui meri,
ei lõpe ka ajamäng.
Sa ajataat, virgasti keril,
ei katkeks et ajalõng!

Tuulkiiresti liiguvad päevad
ja liiguvad aastad, kuud.
Nad õitsevad lilli veel näevad,
on lehti näin'd langevat puult

Aeg näinud on pisaraid, nuttu,
näin'd õnne ja rõõmu ka.
Nii kadunud päevad kui üttu, —
ent kiirustab siiski ta.

Miks kaovad küll päevad nii ruttu?
Veel palju kaduma läeb?
Ent... küsimus kadus mul üttu,
— vist teadmata vastuski jääb...

Elu.

Elu — see on suure ja sügava sisuga sõna. Kui hakkad juba lapsekingadest välja kasvama ja vaatad pisut ringi — siis märkad teda ja ta jätab sinu noorde hinge sügavad jäljed. Iga päevaga õpid midagi juurde ja saad aru millestki seni mõistmatust. Kuid siiski on veel palju tumedaid kohti, milledes heljub midagi salapärast. Püüad küll aru saada — aga tunned, et mõistus ei võta. Siis mõtled: „Olen ikka veel väetike, ma inimesehakatus!“

Oli mul vaeste, nimelt vaeste inimeste laste jõulupuul palju kokkupuuteid lastega. Mulle meeldivad väikesed lapsed ja olin rõõmus, et saan tegelda nendega.

Ilm oli eeskujulik. Ei puudunud isegi lumi. Tuju oli mul hea, ja nii ennustas õhtu ilusaks kujuneda.

Oli neid lapsi umbes saja ümber. Kõik rõõmust säravate nägudega, nagu ikka lapsed. Silmitsesin neid ja võrdlesin oma väikeste tultavatega. Oodates jõuluvana mängisid nad ringmängu.

Näiteks see rõõmus väike ses luitunud kirjus kleidis. Suured, haiglaselt läikivad silmad, väga kahvatu nägu.

Läksin siis ka ringmängu mängima. Võtsin väikese kirjus kleidis võõra tantsima. Tundsin läbi kleidi ta ahtakesi käsivarsi. Liha neil peagu polnudki. Kartsin neid puudutada — võib-olla murduvad.

„Kuidas on su nimi?“ küsisin.

„Oilme Rive,“ vastas ta mulle argliku pilguga otsa vaadates.

Küsisin tema elukohta, sain vastuseks linnaäärel asuva tänava nime. Nahk oli tal läbipaistev, pisut sinakas. — „Kannatab alatoitluse all,“ otsustasin.

Silmitsesin üldiselt seda kirjut hulka. Nägin mitmesuguseid nägusid, mis kokku sulanud andsid haiglase, kahvatü arasilmse lapse. Kuidagi kurb ja rusuvalt mõjuv oli see kõik. Paljud näod osutasid kuuluvust mõistuselt vähearenenud lastele. Nende hüpped olid nagu kohmakad ja arglikud. Mõni „rippus“ ema seelikusabas.

Neid silmitsedes valdas mind mingi rusuv tunne. Kujutelmas valmisid mitmed pildid väikese Oilme kodust. Ta kõneles, et tal on veel kaks venda ja õde. Tekkisid mõtted, kas kasvavad niisugusest õhkkonnast eluvõitluse väärilised kodanikud.

Kõrvutasin neid oma väikese täditütrega. On teine kena, elava-loomuline tüdrukuke. Kui küsid temalt ta nime, siis saad selge ja julge vastuse. Rõõmust ja lõbusast tujust ei tunne ta kunagi puudust. Ta põskedel, neil armsail „padjakesil“, on külluses puna ja silmades palju naeru. Ta loeb niisama kerge vaevaga kui jutustab muinasjutte nukkudele.

Ei leidunud siin ühtegi niisugust last. Kuis võiksid need noored maailmakodanikud kadestada mu sugulast tema muredevaba lapsepõlve pärast! Tema, mu väike sugulane, ei tea, mis on elu. Tema ei oska isegi oma mõttele tungida puudustkannatajate tubadesse. Ta pole kunagi kannatanud tühja kõhtu. Mõnikord on tulnud küll „lahingut lüüa“ mõne piimatassi juures. Ema ei taha mõnikord aru saada, et „kõht on juba täis“. Kui ta „pai“ on, siis pole talle maiustused võõrad. Hellitajaist tal puudu ei ole. Tema ümmaruse poolest kutsutakse teda Rulluks. Ema hüüab teda Raasukeseks, vanaema Kullakeseks.

Jõuluvana tuli! Palju säravaid silmapaare on suunatud valge habemega vanamehele. Nad on ju lapsed, olgugi et vaesed lapsed, aga jõuluvana on kõigil häadel lastel.

Kas ei teki mõnel väikesel küsimus, eriti kui tema jõukas tuttav tihti jonnib: „Miks saab ta enam kinke kui mina?“ Ta on varakult kogenud kurva sõna „väene“ tähenduses. Tema süü see pole — tema peab ainult leppima. Nad kasvavad arglikeks ja ennast usaldamatuiks, paljud jultunuiks ja valmis halbadeks tegudeks. Ja nii just

kibedusest: „Miks pole mul hea? Kas ma ei või endale „hääd“ sääli juurde muretseda, kus teda juba niigi külluses on?“

Nüüd deklameerib väike poiss pisut argliku häälega. Luuletuses kõneldakse mingisugusest palvest jõululapsele. Palutakse sooje vilte isale ja tervist haigele emale. Palutakse väikest jõulukuuske ja saia.

Vaatlen poisi tõsist kahvatut nägu. Tunnen — ta deklameerib tõsielust.

Minu kujutelmas valmib pilt poisi kodust:

Näen vana puust voodit haige emaga. Tule kõrval istub külmetuvate jalgadega isa. Näen, et uks avaneb ja jõululaps astub sisse väikese kuuse ja paljude pakkidega. Näen rõõmu, suurt rõõmu! Ema on lakanud kõhimast ja isa jalad tunnevad mõnusat sooja viltides. Lapsed söövad rõõmsate nägudega seda nii väga ihaldatud saia.

Nüüd on kõik saanud kompvekikotid. Vaatlen seda suurt rõõmu, mis peegeldub nende nägudelt. Unustan koos nendega heikeks nende hallid kodud.

Veel pisut trallitamist jõulupuul ümber — ja algab teekond tagasi külma tuppa. Süngete nägudega naised astuvad, lapsed käekõrval, üle haruldaselt särava lume, mis oleks nagu lükitud paljudest valupisaraist.

Kahvatu haiglane laps elab veel kord läbi jõuluõhtu rõõmud, krõbistades paari säilinud biskviiti.

Minu teadvusse on aga jäänud uus elu astunud jälg. Olen jõudnud jälle sammu lähemale sellele suurele ja salapärasele elule.

Ellen Kess.

Talvehommik.

Juba hakkab koitma: idataevas kumab tõusva päikese eel. Viimased tähed vilguvad veel jumalagajatuks, et õhtul jällegi uuesti taevavõlvile ilmuda. Kitsas kuusirp läänetaevas jääb kord-korralt kahvatumaks. Punased triibud idapoolsel taevavõlvil muutuvad ikka heledamaks ja heledamaks, nagu lõkkele löövad hõõguvad sõed. Taevas on peaaegu täiesti selge, ainult üksik pilvetükike hõljub ida pool — üksikult, kurvalt, pikkamisi, et järele jõuda oma sõbrule, teisile pilvetükele. Idataeva leegitseval foonil näib see pilvetükike tumesinakashallina, nagu lahtimurdunud kaljupank.

Esimesed päikesekiired kuldavad ärkavat loodust: päike tõuseb. Õhk on jääkülma ja karastav. Ja vaikne, äärmiselt vaikne on.

Ainult koerte terav haukumine segab hommikust vaikust. Aiataibais katsub kange pakane oma rammu — kaugele kajab selgesti külma paukumine. Peaaegu igast maja korstnast tõuseb taeva poole külma kargesse õhku paks suitsusammas.

Lustlikult krabiseb lumekamar suuskade all, kui libisen kergesti üle lumise põllu. Tõesti, hommik on külm! Peagi võtab näo punaseks ja ka sõrmi hakkab külm pisut näpistama. Kiirendan sõitu ja pöördun maanteele. Eemalt kuulduv reejalaste raginat, sammude kriuksumist ja külameeste jutukõminat, kes juba varasel talvehommikul koormatega alevisse sõidavad. Külameeste habemed ja hobusedki on üleni kaetud valge härmatisega.

„Hommikust, Kusta! Kuhu sa's selle pakasega nii kihutad?“ hüüab lühike, jässakas punase näoga vanamees oma eelsõitjale, kes pikkamisi tagasi vaatab ja mühatab: „Ter-re! Eks ikka veskile; pere tahab süüa, ei saa külmale vaadata ühtigi. Köht nõuab oma osa“. — „Jah, eks ta ole“, on ka esimene vanamees nõus, „pere tahab süüa. Näe, tänavu tuli lumi olse sulale maale; nüüd lund palju küll, aga ega hobust kanna. Mul seal tiigi juures heinu küllalt, aga kätte ei saa. Loomatoidust tuleb vägisi puudus“.

Mehed annavad hobustele piitsa, hobused kiirendavad sammu ja eemalduvad kiiresti. Jah, neil on oma rutt. Saad varem korda, kui rutemini veskisse jõuad — kes ees, see mees.

Eemalt läheneb ka paar palgikoormat. Lumi sügav ja metsa vedu raskendatud, seepärast on ka palgikoormaid vähe. Puid on, aga meisast kätte ei saa. Lapsi ruttab kiirel sammul kooli, näokesed kõvasti rälikusse mässitud või suur isa talvmüts silmil.

Heidan korraks pilgu tagasi. Jaamas üksik manööverdav vedur puhub mustjashalle suitsupilvi, mis peagi ühte sulavad hommikuse karge õhuga. Jaamaesiselt kajab tööliste huikeid.

Jahuveski lasipuu ääres seisab mitu hobust. Talumehi pole näha, nad on end vist soojendama läinud veskiruumi, kus kibe töö on juba alanud.

Suusatan põiki üle suure kraavi. Ta on lund täis tuisanud, ainult kuivanud härmatunud pujud tähistavad ta asukohta, ulatudes läbi lumekamara üksikute kõrtena.

Siit algab talumeeste heinamaa pruunikate pajupõõsaste ja noorte valgetüveliste kaskedega. Ainukesed haljastaimed on väikesed kadaka-põõsad, mis nagu värisedes raskete lumekahmakate alt üksteise poole piiluvad. Tuul on kuhjanud nende ümber lumehunnikuid, ähvardades neid lumerüppe malta.

Päike on tõusnud kõrgemale. Lumi särab nii heledasti, et

silmil on pisut valuski vaadata sellele valgele, helkivale lumevaibale. Sügavad suusajäljed näivad helesiniste vöötidena särava päikese kiirtemängus nagu lumeväljale risti-rästipõimitud vööd. Telefonitraadid helevalgete jämedate hiiglakõitena sinisel taevafoonil sulavad horisondil kokku taevasinaga.

Eemalt valendab kuusemeis. Suured lumekahmakad rõhuvad kuuseoksi allapoole, säravaid lumekübemeid sajab vaikselt ja hõljudes maapinnale. Pruunikad kuusekäbid mõjuvad elustavalt lumekahmakate vahel.

Vaikne on kõik ümberringi; ainult sahisev lumi suuskade all ja rütmilised kepitõuked segavad üldist vaikust ja rahu. Peaaegu kuuldamatult laskub parv vareseid metsa-äärsele põllule. Eks neil vauseil ole ka kõhud tühjad ja nälg varaks; lendavad siia-sinna, et kusagilt leida pisutki kehakinnitust. Kuid lumikate on paks ja vauseil pole midagi söögipoolist leida. Nukralt ja tasa kraaksudes tõuseb parv uuesti õhku.

Tagasi liuglevad suusad alevi poole. Mets jääb peagi silmapiirile ja alev on mu ees. Tänavail ruttab inimesi: alevis valitseb jälle igapäevane töö ja tegevus. Varsti seisan kodu-õues. Hommikusel suusaretkel on kinnitunud mu otsus: ilus on meie põhjamaa talv.

R. Nurm.

Vello Viljur

Karu.

**Karu kõnnib päta, päta,
ega tema ei jää hätta :
tema on ju kange mees,
kohkub iga „vunts“ ta ees.**

**Kui ta looma kinni nabib,
siis ta vaest küll palju sabib,
viimaks pistab kinni ta
looma suure, väikse ka.**

**Siis, kui sajab paksu lund,
magab karu talveund.
Ei ta ühtki looma näppa,
imeb ainult oma käppa.**

Voodis.

Olen haigevoodis, valge vaip üle tõmmatud. Tool on mu kõrval voodipäitsis, täis laotud kirjude sillidega rohupudeleid. Raskeim järk haigusest on möödunud, veel paar-kolm päeva, ja ma võin välja minna, külma, lume!õhnalist õhku sõõrmed täis tõmmata. Mööduksid ainult need päevad rutem, kaoksid nad silmapilkselt, uinuksin ja ärkaksin ulmist alles siis, kui olen täiesti terve.

Kuid ei, uni ei tule, silmalaud ei taha sulguda. Võtan raamatu, lehitsen teda, püüan siit-säält üksikuid ridu lugeda — tähed tantsisklevad silme ees, silm ei pea ridade rägastikus korda. Pean raamatu ära panema.

Päike paistab kardinate vahelt, moodustades seinale kuldse kiilu, kullates lage ja raamaturiiulit. Väljas sulatab ta lund katuselt, aeg-ajalt langevad alla säravad veetilgad. Väljast on kuulda hääli. Veomehed hõikavad kiirustussõnu hobustele, kes veavad vesisel lumel rasket liiva.

Pöördun ära akna poolt, mu silmad ei suuda taluda seda heledat valgust, nad tahavad tumedat tuba vaadata, nad tunnevad seal end koduselt.

Unine kärbes ronib mööda seina, vist on teda päike kusagilt urkast leidnud ja temas elu äratanud. Kaks tolmu-kübet lendleb õhus, päikese valgustades helgivad nad kõigis värves. Päike muudab väikese üksluse toa paari kiirega rõõmsaks ja avaraks, hallist tolmu-kübemest teeb ta sädeleva kalliskivi.

Olen väsinud, pööran silmad seina poole. Kurk on kuiv, köha-hoog ajab keha higistama, rammestab liikmed. Silmalaud vajuvad tasa kinni. Uinun.

Eino Lohi.

Muusika tekkimisest.

Muusika tekkimise kohta on mitmeid hüpoteese. Aljal, millal inimene oli kultuuri lapskeingades, oli juba muusika. Arvati, et muusika on jumalik and, muusika on saadetud inimestele selleks, et neid õnnelikult teha. Muusika oli midagi laia ja lõpmatut, terve loodus oli täis muusikat, jõgi kohaš ja näff laulis, mets mühaš ja metsavaim halaš, meri tormas ja merejumal märatses. See oli muusika ja ta ulatus päitesest, jumalikust valgusest sinavasse uttu, pimedusse, salapärasusse.

Esimene katse anda seletust muusika tekkimise kohta on tehtud wana

treekra filosoofi Demokritose (l s. e. Kr.) poolt. Demokritose seletus muusika tekkimise kohta on: inimene õppis muusika, õigemini laulu, õõbikult, nagu ta kudumise õppis ämblikult, ehitamise pääsufeselt. Muusika tekkimise hüpoteesi arendati hiljem paljude XVIII sajandi teadlaste ja filosoofide poolt (**Brink, Rousseau**), kes arvasid, et muusika on loodushääle matkimine inimeste poolt ja muusikat võib defineerida lauslega: „Alguses oli loodus.“

Ja oli aeg, kus inimene kuulatas usaldawalt loodust, liitudes fogu oma olemuses looduse eluga, ja kus tema naitwseks loowas kujutluses igal pool wiirastus olemusi, kellelt wõrsuski muusika; säärased on müristaw äitesejumal Thor, helisew jöenäkk, kawalalt meelitaw merekuninganna, tormis märatsewad triitonid ja hihitaw haldjas metfas. Siis peab muusika olema midagi suurt, nii suurt ja ilusat, et inimese ilujanunew mõistus ei oska hinnata ja defineerida teda konkreetselt, waid abstraktselt, maalides tuislewasse õhulõõse sünnitawasse ajju midagi wiirastuslikku ning siiski ilusat ja lõpmata leebet ning lõhnawat.

Loodus on tuulekannel, muusikainstrument, mille helid omakorda osutuwad inimhinge kõrgemate keelte awamiteks (Nowalis).

Ja tõesti, loodus on täis muusikat. Kui kurb ilu oleks õitsew kewad, kui puuduks linnulaul, putukate sädin päitsepaiastel. Kuhu jääks see hõiskaw ja ülim, see triumfeeriw ilu, kui ei oleks loodusmuusikat, tuulte õrna laulu, lehtede sahinat, ojaõese wulinat! Kuid see poeetiliselt ilus hüpotees — inimene on saanud muusika loodusest — on siiski nõrk, et tõestada muusika tekkimist; see wõis küll tõuget anda muusika tekkimiseks, kuid ei wõi olla tõestuseks looduse matkimisele kindlates toonides, mis oleneksid mingist kindlast tõukest wõi ideest.

Me peame otsima uusi hüpoteese, wägewamaid ja kindlaima, mis suudaksid tõestada ja defineerida — mis on muusika, kuidas ta tekkis. Praegu ei ole tõestust muusika algusele, sellele suurele, mis kõigub lõpmatuSte wahel.

Kolm tähtsamat hüpoteesi on: Darwini, Spenceri ja Bücheri hüpoteesid.

Darwin („Descent of Man“, 1871.). „Alguses oli armastus“, täpselt — maine suguline armastus. Kõrgemal arenemisastmel olewad isaorganismid ja linnud kasutawad muusikat emase sugupoole juuremeelitamiseks. — Kuid kuhu on jäänud siis inimene, muusika tõeline nautija ja arendaja ning suur loomariik. Lõppeks tarwitawad linnud häält ka kaebena, wiha awaldusena.

Spencer („Origin and Function of Music“, 1857.) leiab muusika alged inimese kõne aktsentides ja intonatsioonist. Muusika algab säält, kus kõne tugewa ärrituse (rõõmu, mure, kurbuse, kättemaksu, wiha) mõjul teeb terawaid hüppeid hääle tõusus ning languses; edasi eraldub ärritatud kõne kõrgendatud intonatsioon sõnadest ja leiab wäljenduswormi instrumentaalmuusikas. Kuid wastuwäitaks sellele kõne kõrgendatud intonatsioon ei ole püsiw, ta ei oma kindlat wõngete arwu, see on kindlat kõrgust omawaid üfifikuid toone. Selgete, kergesti üksteisest eraldatavate helide süsteemi asemel saame rea püüjonteta libisewaid helisid.

Bücher („Arbeit und Rhythmus“, 1896) näeb muusika algust füüsilises töös, kus kindlad rütmilised liigutused, monotoonsed helid (õudmine, waia maasse tagumine) on matkitud muusikalises helis. Kuid see hüpotees on liiga materiaalne. Rütm võib esineda täiesti iseseisva arenemisastmel olevatel inimestel, kellel oli muusika — puudus aga rütmiline liigutus või töö, sest rütmiline töö on uuema aja inimese energia kofkühoid, et minimaalse jõukulutusega saavutada maksimaalsus töös.

Praegune, Stumpfi teooria („Die Anfänge der Musik“, 1911) asub laiemal sotsiaalsel vaatekohal. Otsides muusika ja ka teiste kunstiwoolude algeid ühiskondlikest eluawaldust, nagu jumalateenistus, tänuawaldus, triumf, ilujanu, jääme peatuma palju kindlamal alusel. Muusika ei ole igasuguste häälte ebamäärane matkimine, waid kindlas järjekorras olewate kindlate toonide järjestus, mis annab võimaluse neid korrata ja ära tunda igas kõrguses, olenemata sellest kas meloodia on transponeerimise seisukohalt esitatud kõrgelt või madalalt.

Inimene ei ole enam fantaastiline olewus, kes rahulikus looduses näeb wiirastusi. Inimese kõrw eraldab teistest helidest kindlal kõrgusel seiswaid, s. o. muusikalisi helisid, kuid ei piirdu weel sellega. Muusikaaltelt kõrgemal seisew inimene suudab antud helisid oma tundmuste, meeleolude, esteetilise matite kohaselt järjestada, see tähendab luua meloodiat, omades seega eeldust muusikalises loominguks.

Ei ole aga mõtet panna muusikat kindlatesse teooria raamidesse (välja arwatud kompositsiooni põhieeglid), mis annab muusikale kuiwa argipäewuse ja takistab muusikalist loomingu. Miks takistada muusikuid meloodiat otsimast looduse matkimises! On ju loodus tulwil helisid — tuules hõljub õrn wiis. Muusik on ainult aatomi loodusmuusikast lahti rebinud, on selle osa muusikast, mida meie kuuleme, asetanud neisse piiridesse, kus me teda võime nautida, lähtudes indwiidi esteetilisest printsiibist.

Waldeto Jõeeste.

Arvamusi yhiskoolist.

Olen „saatuse tahtel“ käinud 2 aastat klassis, kus on ainult tütarlapsed, hiljemini koolis, kus minu klassis oli waid 3 tytarlast ja 21 poissi, nyd sellises, kus mõlemast soost õpilasi on enam-wähem võrdselt — woin sellelõttu võrrelda mõlemaid koole oma kogemuste põhjal.

Tytarlaste (poeglaste) kooli hyveks on võib-olla suurem kodusus teatavas mõttes ka wabadus. Väidetakse, et tytarlastekooli lõpetanud tydrukud olla naiselikumad — aga sellega on koos arenenud ka kõik „Eeva soo“ pahed. Pealegi ei wõi me väita, et yhiskooli

lõpetanud tytarlaps erineks nii väga oma käitumiselt erikooli lõpetanust. Peab isegi ytlema, et yhiskooli naisõpilane käitub endavanuste noormeeste seltskonnas vabamalt, muidugi heas mõttes, ja paremini. Tytarlastekooli kasvandik, kui tal pole vanemaid vendi, ei tea õieti, mis rääkida, või teha — see kõik on öeldud muidugi hariliku, keskmise naisõpilase kohta — eriti, kui „kavaler“ on ka õige noor. Kihistatakse salgas koos, häbenetakse. Sest kaaslased on ju — p o i s i d.

Yhiskoolis kaob ja tasandub see suur vahe nais- ja meesõpilaste vahel peagu märgatamatuks — sellega pole muidugi öeldud, et naisõpilased muutuksid mingeks poisitareks ja meesõpilased naisetuksid, ei. Aga vahekorrad muutuvad lihtsamaks ja loomulikumaks. Ideaalsemaks pean sellist klassi, kus naisõpilased on vähemuses — olen märganud, et siis „tugevam-pool“ on palju ryytellikum ja nende käitumine kuidagi parem. Vastupidises olukorras muutuvad tytarlapsed veidi „ylbeks“ — ja poisid peavad siis muidugi vähemalt peajao yle olema. Mis puutub moraalile, et see tytarlastekoolis kõrgem oleks — ei või öelda. See on täiesti loomulik puberteediajajärgul — et huvitatakse vastassugupoolest jne. Yhiskoolis aga möödub see „haigus“ „valutumalt“. Ja tytarlaste endivahelised kõnelused pole sugugi nii „põnevad“ nagu erikoolis — võetakse neid kysimusi palju loomulikumalt ja vähem „traagiliselt“. Ka nn. „klunkreil“ käimist yhes poistega esineb naisgymnaasiumes enam — yhiskooli tydrukuid see nii ei „tõmba“ — ei huvita. Aga loomulikult esineb siingi erandeid

Yldse õpib yhiskoolis inimesigi paremini tundma. Eks näe ju tytarlastekooli kasvandik meesõpilasi vaid väljaspool kooli pidudel koosviibimistel — ja kes ei taha siis näida parem kui ta on — lipsud kõik korralikult ees ja püksid pressitud. Ja jutt on ka „sile ja viisakas“. Aga yhiskoolis naisõpilane võib-olla teab, et sama poiss on klassi suurim „siidivend“ — yldse mittemidagiyllev olevus. Aga peol — kes me oleme?!

Kysitakse — kas pole yhiskoolis edasijõudmisel takistuseks erisoost õpilaste võimed teatavais aineis, huvid? Siingi peab eitavalt vastama. On yldiselt teada, et poisse huvitab enam fyysika jne. Tytarlaste pead seda „ei võta“. Aga tytarlastekooli õpilasedki peavad seda õppima. Õpivad pähe, suurem osa ei mõistagi, mida ja mis jaoks — ei saa aru ja nutavad! Yhiskoolis aga seletab mõni klassivend meeeldi ja lihtsalt selles nii palju manatud kooliargos selle „keerulise värgi“, et „vaata see mutter siin — käib sinna jne.“ — ja asi ongi selge. Nii et tytarlapsele on yhiskoolis õppimine nii mõneski suhtes kasulik. Näit. ajaloos — poliitilised päevasyndmused huvitavad poisse enam — tehakse sellest klassiski juttu — ja naisõpilasedki

kuulavad — mõni huviga, mõni mitte — aga kuulavad siiski — ja kasu on sellest kindlasti

Tytarlapsed on loomult korralikumad — nende tõttu avalikult öeldes — ja nende arvele tulevad yhiskoolipoiste suhteliselt puhtamad kyynealused kui seda on meeskooli õpilastel. See on muidugi õige jäme näide — aga see on tõde. Ma ei unusta kunagi — kuigi ma pole mingi „õrn hing“ yhte meesõpilast, kes oli muidu täiesti korralik ja kena pois, aga kelle „rookimata“ kyynealused kogu ta „fassaadi“ rikkusid. Llus ylikond, viksitud kingad ja — puhastamata kyyned. Korralikult riidetatud — ma ei ylle kallilt — tytarlapse juurde kuuluvad loomulikult juba puhtad kyyned. Ja yldse panevad tütarlapsed oma välimusele enam rõhku kui poisid — see ei ole sugugi edevus — sest „ehtida“ ei luba juba koolikordki — ja mõjustavad oma korraga klassi (kooli-) vendigi — kuigi viimased seda millegipärast kuidagi tunnistada ei taha — aga see on omeli nii.

Yheks paheks yhiskoolis on see, et yhevanustest mees- ja naisõpilastest on viimased varakypsemad ja arenenumad, aga see on juba looduse „viga“. Tekivad pisikesed nääklused — et „ah, mis nyud teie jne.“ Ja poisid muidugi kantuna protestivaimust toovad niisuguseid vastuväiteid, et hoia alt. Tytarlapsed leiavad need vastused olevat muidugi „labased ja lapsikud“. Aga niisugused tylid lahenevad ruttu ja läbisaamine on ikkagi hea. Loomulikult on siin oma osa huvidel, kalduvustel jne. — Kuid need on juba väiksema tähtsusega.

Ideaalne koolivend peaks minu arvates olema esmajärgus seltsimees selle sõna parimas mõttes — ja ta peaks katsuma meeles pidada, et ma olen tytarlaps. Meie ajal on sagedane pilt — et meesõpilane — kui sa temaga just ei „kurameeri“, käitub sinuga nagu poisiga — halvemas mõttes. Trygib garderoobis nii, et hoia end vaevaga jalul ja saad vahel nii mõnegi myksu ribide vahele — et „ära ura“. Aga sellepärast ei nõua veel tähapäeva tytarlaps, et temaga käitutaks nagu nukuga, see oleks tarbetu ja naeruvärnegi.

„Abiturient“.

Väljaandja: NÜG Õpilasingi Kirjandusosakond.

Toimetus: õpetaja E. Janno, õpilased: E. Reitsnik, E. Tshemarin, E. Lohi, V. Jõeste.

Parimaid kelli, kuld- ja hõbe-
asju ning kristallnõusid ostate

J. Tibbingult

Joala 15.

Kunstfoto-ataljee

Joh. Kärner

Joala 19.
Telef. 72.

A. APANANSKI

Kuld, hõbe, kristall.

== KELLAD. ==

Hermani 11.

Hermani 11.

5383627

R. KABEL

MOE- JA PUDUKAUPLUS
PLISSEERIMISTÖÖSTUS

Joala 8, tel. 2-66

KEVADEKS

KOHALE JÕUDNUD RIKKALIKUS VALIKUS
MITMESLIGUSED HOOAJA KAUBAD

Daamidele:

Härradele:

mantli-, kostüümi- ja kleidiriideid.

ülikonna-, palitu-, vihmamantli,
karakuul jne. riideid

ÓPILASTELE JA SÕJAVÄELASTELE VORMIRIIDEID
LASTELE ODAVAID PALITU- JA KLEIDIRIIDEIDjne.

Firma J. Čunapuu,
Narvas, Peetri pl. 15/17, telef. 414